

Forfatter: Goldschmidt, M. A.

Titel: Hjemløs

Citation: Goldschmidt, M. A.: "Hjemløs", i Goldschmidt, M. A.: *Hjemløs*, udg. af Mogens Brøndsted ; Harald Jørgensen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1999, s. 325. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-goldschmidt04-shoot-idm140467280813952.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Hjemløs

I. Baggrund og tilblivelse

Goldschmidts stilling i dansk åndsliv er præget af delthed. Tiden ved midten af det 19. århundrede delte sig mellem den overleverede romantik og den frembrydende realisme; og politisk var den gamle enevælde ved at opløses af liberale strømninger. Gennem sin herkomst var han mærket af jødedommen, men nærmede sig kristendommen. Som skribent dyrkede han den nye udtryksform journalistikken, inden han gradvis viede sig fiktionsfortællingen. Hvor hørte han til? Han følte sig splittet og fremmedgjort, men skal ikke af den grund indrulleres som præmodernist. Når tilværelsen viste sig modsigelsesfyldt, tændtes han af en glødende hang til at få modsigelserne til at smelte sammen i en højere metafysisk enhed. Bød livet på uretfærdigheder, måtte han tolke dem ind i en dybere meningsfuld sammenhæng.

Som et sådant fortolkningsforsøg må hans alderdoms statusværk ses, *Livs Erindringer og Resultater* (1877), hvoraf anden del er en udfoldelse af læren om Nemesis. Det blev foregrebet tyve år tidligere med hans manddoms hovedværk, storromanen *Hjemløs* (1853-57). Selvbiografien skildrer det trygge barndomshjem i Vordingborg og livets senere vildveje op til den store roman; denne bygger selv på barndomstiden i købstaden - første del »Hjemme« - og de følgende turbulente ungdomsår i København og udlandet - den brede andendel »Hjemløs« - indtil helten i tredje del føres tilbage til sit udgangspunkt, men på et nyt erkendelsesniveau, således at han i symbolsk forstand er kommet »hjem«, nemlig til opgørelse og regnskab.

Dette er købmandsbegreber, og fødestedet var en gammeldags sjællandsk købmandsgård, skærmet mod den truende omverden. Meir Aron fødtes det år der var jødeoptøjer i hovedstaden (1819), og faderen kom ud for at blive snydt af uredelige prokuratorer.

326

Han drømte om rehabilitering gennem sønnen, den førstefødte, og drengen blev tidligt kendetegnet af en særlig jødisk holdning: kampberedskabet, ambitionen om at udnytte alle evner. Derfor reagerede han også så heftigt, da ironisk nok en dårlig eksamenskarakter i religion hindrede ham i at nå den efterstræbte udmærkelse til artium. En skygge var hermed faldet over hans studiebane, og han søgte udløsning ved at digte noveller om strid og kærlighed. For at få dem publiceret startede han et ugeblad i den provinsby, hvor faderen var flyttet hen (Næstved), og fyldte det snart op med samfundskritiske og lokalpolitiske artikler. Herfra gik vejen til den politiske verden, det var i de bevægede 1840'ere, men han blev ingen partigænger. Snarere en friskytte eller med et bibelsk billede en Ismael, hvis hånd er mod alle og alles mod ham. Han bruger det selv som program for det forvovne satireblad *Corsaren* (1840-46); følelsen af at stå ene i en fjendtlig verden forstærkedes af hans pirrelige sind - og af hans jødekompleks. De bitre erfaringer måtte atter udløses skønlitterært: i debutromanen *En Jøde* (1845). Her er det trefasede livsforløb farvet negativt, således at den unge ortodokse titelperson, der forsøger at emancipere sig, efter et frugtesløst kampliv stødes tilbage af omgivelsernes uforstand i den mest foragtede jødedom, som ågerkarl.

Nærmest mod sin vilje blev Goldschmidt samtidig indviklet i Corsar-polemik med Søren Kierkegaard, hvis religiøse idealisme i virkeligheden skulle ligge ham nær. For at frigøre sig og komme videre afhændede han det berygtede blad (1846). Der dæmrede nu for ham et romanprojekt, hvor tidsskildringen kunne farve en personlighedsvækst. Til udvidelse af perspektivet afsøgte han det Europa, hvor storpolitiske gæringer forberedte revolutionsåret 1848. Han besøgte Tyskland, Østrig, Italien og ikke mindst Schweiz, hvis løse kantonforbund netop da blev tømret sammen til republik trods sprog- og religionsskel. Efter hjemkomsten påbegyndte han et tidsskrift *Nord og Syd* med egne europæiske reportager og politiske betragtninger, en journalistisk pionerindsats. Herfra kom også stof til tidsromanen, hvor han kunne inddigte og omsmelte sine mangeartede erfaringer. De blev yderligere udbygget under treårskrigen samt ved fornyede rejser og bekendtskaber. Da fortællingen svulmede op, lod han den for størstepartens vedkommende indgå i 327 tidsskriftet (sml. ndf. II s. 348-49). Dettets titel harmonerede også med hovedpersonens livsstadier, fra hjemmet i nord til de brogede rejsemål i syd og den sluttelige tilbagevenden til Danmark.

Men nu skulle negationen fra den første roman overvindes. Dertil tjente et særligt mønster fra Goethes romaner om Wilhelm Meister: købmands sønnen der drages mod teaterverdenen og i sit rejseliv kommer i kontakt med hemmelige ordner, men ender med at finde sit kald i en praktisk lægegerning. Han gennemløber en sjælelig udvikling, hvorunder personligheden dannes om en ideal kærne, og romantypen til beskrivelse heraf er kaldt *udviklingseller dannelsesromanen*. Den var af romantikerne i Tyskland især benyttet til belysning af kunstnerproblematikken - hos Tieck og Novalis - og i Danmark blev den introduceret af H. C. Andersen med *Improvisatoren* (1835) om et romersk improvisationstalent Antonio og fortsat af Ingemann med *Landsbybørnene* (1852) om den musikbegavede Anton og hans barnekæreste.

Goldschmidt havde ligeledes kaldt sin helt for Anton, hvis forbogstav sammen med barnekæresten Emilie kunne klinge af Adam og Eva (virkelighedsmodellen var en kusine Esther, hvis navn sammen med hans eget indgik i hans første jødiske novelle »Aron og Esther«). Men da den ingemannske fortælling udkom,

ændrede han fornavnet til Otto, hvis fædrelandske klang kunne harmonere med efternavnet Krøyer (H. E. Krøyers melodi til »Der er et yndigt Land« var slået igennem efter møderne på Skamlingsbanken). Samme efternavn havde en gæv kaptajn fra Kalundborg, nævnt i »Erindringer fra min Onkels Hus«, altså forbundet med barndommen.

I modsætning til de tyske forbilleder lægger genrens danske dyrkere således vægt på barnealderen. Her ligger personligheden i kim, og indtrykkene herfra kan være så stærke, at de bliver bestemmende for resten af livet.